

«VINGAN LES ARMES PER ANAR CONTRA ELS FRANCESOS!» POBLE, GREMIS I OLIGARQUIA EN L'«AIXECAMENT» DE GIRONA DE JUNY DE 1808

JORDI BOHIGAS MAYNEGRE

UNA NECESSÀRIA REVISIÓ HISTORIOGRÀFICA

El 1880 l'historiador i polític gironí Emili Grahit (1850-1912) inicià una sèrie d'articles en la *Revista de Gerona* sobre el tema de l'«aixecament» (*El Levantamiento*) de Girona de 1808, l'inici d'una sèrie de treballs sobre la Guerra del Francès que contribuïren de manera decisiva a fixar el relat canònic, no només de l'aixecament, sinó dels setges de la ciutat¹. Un relat, per altra banda, escrit d'acord amb els paràmetres d'interpretació hegemònics en l'Espanya de la Restauració, segons el qual la història de Girona i els seus setges s'havia de subordinar al naixent nacionalisme espanyol com un dels grans mites «nacionals»². Així, els fets que expliquen l'aixecament de Girona es veuen ofuscats completament per la interpretació general: «*España herida en sus más sagrados sentimientos, se lavató como un solo hombre, más firme y resuelta que nunca, después de una larga serie de años de quietud y despotismo*», dirà Emili Grahit³. No en va, el fet mateix de l'«aixecament», tal com s'ha interpretat des d'aquesta òptica, esdevenia una component clau per al seu caràcter fundacional⁴.

¹ E. GRAHIT, Emilio, «Del Levantamiento de Gerona en 1808 a favor de la independencia patria», *Revista de Gerona*, vol. IV, any V (1880) i vol. Vol. 5 (1881).

² Borja VILALLONGA, «La historiografia gironina de la Restauració» a *Revista de Gerona*, n. 251 (2008), p. 619-641.

³ Emili GRAHIT, *Historia de los sitios de Gerona en 1808 y 1809*, Girona, Impr. y libr. de Paciano Torres, 1896, p. 17.

⁴ Richard HOCQUELLET, *Resistencia y revolución durante la Guerra de la Independencia. Del levantamiento patriótico a la soberanía nacional*, Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2008.

Ja fa uns quants anys, però, que la visió canònica de la guerra –una visió, per altra banda, compartida en els seus trets més essencials per la historiografia liberal i tradicionalista– va començar a ser discutida.⁵ L'objectiu de la comunicació no és tant descriure els fets amb detall dels primers dies de la insurrecció a Girona com qüestionar els tòpics que componen el mite, d'acord amb la revisió historiogràfica recent i amb l'ajuda dels relats de testimonis «populars» que recentment han estat coneguts i, en alguns casos, publicats⁶. Alguns d'aquests tòpics que ens ajuden a combatre, esquemàticament, són: els de la suposada espontaneïtat i unanimitat popular de l'aixecament contra el francès; la visió del fenomen com un esdeveniment, i no com un procés revolucionari que s'estengué durant setmanes; els tòpics sobre el paper dels gremis, del «poble» i l'oligarquia en la insurrecció, sobre la puresa d'intencions dels revoltats, la centralitat de Girona en la rebel·lió i, per acabar, la naturalesa de la «revolució».

⁵ Miguel ARTOLA, *Los afrancesados*, Barcelona, Altaya, 1997; seguint l'estela de Jaume Vicens Vives, Josep FONTANA, «La Guerra del Francès», a *La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)*. Barcelona, Edicions 62, 1989, p. 145-181; Antoni MOLINER, *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*, Barcelona, Edicions 62, 1989; JOSÉ ÁLVAREZ JUNCO, *Mater Dolorosa: la idea de España en el siglo XIX*, Madrid: Taurus, 2002, p. 123-147. Per acabar, una de les obres més innovadores que s'han escrit darrerament sobre la guerra: Ronald FRASER, *La maldita guerra de España. Historia social de la guerra de la Independencia, 1808-1814*. Barcelona: Crítica, 2006. Un dels mites, doncs, que Ronald Fraser intenta desmuntar és el de la reacció unànime contra Napoleó de tots els espanyols, o si més no, del «poble». Un mite que va ser alimentat pels liberals al llarg del segle XIX per cercar el concepte d'una nació espanyola i que, encara ara, historiadors com José Manuel Cuenca Toribio interpreten l'«aixecament» com la «gesta de supervivència de una nació abocada a su desaparición», a J.M. CUENCA TORIBIO, *La Guerra de la Independencia: un conflicto decisivo: (1808-1814)*. Madrid, Encuentro, 2006, p. 130.

⁶ Així, els testimonis de l'argenter gironí Miquel Feu, el propietari rural de Franciac Felicià Thió i el sabater de la Celleria Joan Vinyoles, lluny de ser innocents (per «populars») no es veuen influenciats per les necessitats de la historiografia oficial posterior i, per tant, ens mostren amb més franquesa esdeveniments que a ells no els van passar per alt. Veg. J. BOHIGAS, Enric MIRAMBELL, Enric PRAT i Pep VILA, «La crònica de l'argenter Miquel Feu sobre la guerra del Francès a Girona ciutat i comarques», a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. I (2009), p. 357-470; Enric MIRAMBELL i Pep VILA (ed.), «Notícies de la casa Thió de Franciac, en època de la guerra Gran i durant la guerra del Francès (1791-1811)» a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 47 (2006), p. 255-308; Joan VINYOLES, *Dietari*, inèdit.

PRIMER ACTE: ELS GREMIS

Segons el relat tradicional, els gremis són els instigadors de la revolta, convertits en una mena d'«intermediaris» entre el «poble» i les autoritats municipals. Són els qui «*con más ahinco*», segons Grahit, treballen per preparar la insurrecció, dirigits per l'advocat Josep Matas, mentre el governador Mendoza i el capità general de Catalunya manifesten una submissió total als napolèonics. Per mitjà del síndic personer Andreu i Sans, i la pressió de la gent concentrada a la plaça del Vi, el dia 5 obliguen l'Ajuntament a reunir-se i formar una junta «d'armament i defensa», s'entén que per plantar cara als francesos⁷. Aquí hi ha l'error.

El paper dels gremis, segons l'argenter Miquel Feu, no havia passat d'unes converses entre ells per donar suport a una insurrecció posterior a una «revolució» ja preexistent. Feu explica en primera persona que un «jove argenter» s'havia assabentat, ja en data de 26 maig de 1808, «*de tot lo que passava a la terra de l'ihustríssim bisbe de Gerona*» i decidiren donar-ne compte al prelat per mitjà del prior dels agustins: «*Inmediatament fou portat lo que passava de revolució al seu país, bastava que ell ho sabés.*»⁸ Per tant, si fem cas de Feu, els gremis difícilment poden ser els instigadors directes i, a més, fa recular la data dels moviments «revolucionaris» almenys fins a la darrera setmana de maig.

De les seves intencions en dona fe l'acta agafada a l'ajuntament el dia 5, quan forcen la convocatòria d'un ple extraordinari al matí, presidit pel mateix governador Mendoza⁹. Els comissionats «del poble» (parròquies, collegis i gremis), alertaren del perill de la revolta i demanaren al consistori que «*a causa de ser tan excesiva la miseria*» calia posar la ciutat en estat de defensa¹⁰. En

⁷ Andreu i Sans serà el vocal comissionat de la junta gironina a la Superior de Catalunya.

⁸ J. BOHIGAS et al., «La crònica ...», p. 375.

⁹ Hi era present l'Ajuntament en ple, començant pel governador Mendoza, els regidors Burgués, Quintana, Vilar, Ribot i Gelabert, els diputats Olivas, Palles i Sambola, el síndic procurador Garrigolas i personer Andreu i Sans. Només faltava Delàs, que es trobava pel camí de Baiona. AMGI, *Manual d'acords 1808*, f. 115.

¹⁰ «*y que respecto a los gastos que se ofrecerían, debían tomarse las medidas que pareciesen más justas y equitativas, creándose para este fin una Junta para tratar, resolver y acordar lo que sea necesario.*»

sabem els noms: hi figuren un notari, un comerciant, un cordoner, més l'abat de Sant Feliu, el claver de la catedral i dos cavallers. De fet, no era ben bé una comissió «popular». Grahit no va donar crèdit a les actes. La decisió, presa després de llargues discussions, va ser d'accedir a la seva demanda, «*para que no sea insultada –no pels francesos, sinó– por las gentes que se van armando en varios Pueblos de la comarca*». La raó va ser motivada, segons la mateixa acta, pel temor després d'haver «*observado cierta conmoción en el pueblo, con apandillamiento de gentes de todas clases, de que se había llenado el patio de la casa consistorial, y Plaza del Vino, esperando las resultas de lo que acordase el Ayuntamiento*». Per portar a terme aquesta feina es creà una primera junta que poc tenia a veure amb una «emanació popular», sinó amb la societat estamental i, per armar-se contra els mateixos a qui pretenia defensar:

Lo mejor era, que se formase una Junta de todas las clases de gente de la Ciudad, para que tratando largamente lo que debiese hacerse, se obrase con acierto y formalidad¹¹.

Es va consignar «falsament» l'acta, com creu Grahit?¹² És molt improbable. Feu ens ajuda a dissipar aquest dubte:

Quan foren a consistori [l'ajuntament], entraren alguns menestrals demanant posar en defensa la ciutat, i lo motiu que alegaren [fou] perquè tenien por que los pobles farien venir la gent i tenir una revolació. Los respongué lo senyor governador que no consentia posar la plaça en defensa, si ho feien per anar contra dels francesos. Los paisans: que no, sols per lo explicat¹³.

Per tant, si els gremis no van ser els instigadors de la revolta, qui ho va ser?

¹¹ AMGi, *Manual d'acords 1808*, f. 115.

¹² E. GRAHIT, *Reseña histórica de los sitios de Gerona de 1808 y 1809*, Girona, Paciano Torres, 1894, vol I. i *Historia de los sitios de Gerona en 1808 y 1809*, Girona, Impr. y libr. de Paciano Torres, 1896, p. 20.

¹³ J. BOHIGAS et al., «La crònica ...», p. 374.

SEGON ACTE: EL POBLE

Segons la historiografia liberal posterior, el poble seria la «*parte sana de la sociedad*» (Martínez de la Rosa), l'emanació dels ideals autèntics de patriotisme que els porten a intervenir per obligar les autoritats a reaccionar. Tanmateix, segons les fonts directes, era una part d'aquest «poble» el qui va prendre la iniciativa, i encara no era ben vist. Segons Felicià Thió, es tractava d'una «revolució»:

Esta **revolució** per tot España fou moguda per lo poble baix y la gent de menos llums, a pesar de que la gent de més coneixement dèyan que era una temeritat lo alzar-se, pues no teníam forsas, tant de tropas ni menos armas, ni tenir cap en lo Regne per a protegir y estar los francesos apoderats de tot lo principal del Regne; però en res se trobà dificultat esta gent ordinària, sinó posar-se tots contra los francesos y alarmar-se contra ells¹⁴.

Podem intuir que es refereix al poble enfurismat i descontrolat que es veu impulsat a la insurrecció; són gent pobra o sense feina i, evidentment, analfabets. La crisi econòmica afecta tothom; l'associació, doncs, entre crisi econòmica i revolta social és ben clara: «*Los paisans de la present ciutat de Gerona, veient-se suspresos dels negocis i no poder donar aliments a ses famílies, foren precisats a consultar ab alguns senyors com los tocava de mirar per lo bé comú*», diu Miquel Feu, sobre l'inici de les revoltes. L'Ajuntament, el dia 5, reconeix que les turbes que han entrat a la ciutat ho són per «*causa de ser tan excesiva la miseria*», com ja hem vist. Altres motivacions que hi podem afegir són la galhofòbia popular –ja sigui motivada per la conducta de la tropa, per experiències de guerres anteriors o pels desavantatges de l'aliança comercial amb França–; també hi pot ajudar el sentiment de dignitat perduda, la innocència del Rei captiu i la pròpia religió, malgrat que s'ha de reconèixer que hi hagué una part del clergat que contemporitzà amb l'«enemic»¹⁵. Però el buit de poder, afegit al malestar generat per la crisi i el desconcert és, sens dubte, el camp abonat perquè les protestes esdevinguin «revolució». Un altre

¹⁴ Enric MIRAMBELL i Pep VILA (ed.), «Notícies de la casa Thió de Franciac, en època de la guerra Gran i durant la guerra del Francès (1791-1811)» a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 47 (2006), p. 285.

¹⁵ J.R. AYMES, *La Guerra de la Independencia en España 1808-1814*, Madrid, Siglo XXI, 1974, p. 19.

mòbil que no pot ser rebutjat, i que afecta sobretot els pobres, és la por de ser quintat pels napoleònics. Aquest temor l'hem pogut veure en l'anònim rebut per Francesc Delàs abans de marxar cap a Baiona, en què se l'acusa de traïdor i «revenedor del rei», però també que «*si es fan quintas et degollaré com un porc*» o, encara més detallat, «*si el dimoni te pot ajudar que hi hage reboiació te tinch de llebar las tripas*»¹⁶.

En tot cas, els testimonis dels fets estan lluny de considerar-los amb expressions d'«entusiasme» popular i de noblesa d'intencions que la historiografia posterior intentarà fer-nos veure¹⁷. En el cas de Girona, doncs, el propietari de Franciac especifica una mica més i ens detalla quina mena de gent participa el dia 5 en l'inici de la insurrecció:

esta sublevació fou moguda per quatre vandolers de Salt y a estos se uniren alguns altres de aquells pobles vahins. Y se'n entraren dins Gerona, cridant: «Vingan las armas per anar contra los francesos!» Estos ja tenian de sa part lo poble baix de Gerona; però en est dia no se féu res en Gerona, y esta gent se retirà a ses casas, per no aver estat protegits dels principals, per vèurer era una temeritat sublevar-se per estar Gerona indefenso, respecte de no tenir los canons muntats ni tenir municions¹⁸.

I encara el sabater Vinyoles diu reconèixer-hi un dels capitosts de la partida de Salt, el contrabandista i «facinerós» Miquel Cornell, que comandava una *quadrilla* de quaranta vilatans:

Habitava en lo lloc de Salt un home anomenat Miquel Cornell. Aquest home era fadrí y era contrabandista y segons notícies era lladre y se deia haver

¹⁶ Insertat com a full a part a AMGi, *Manual d'acords 1808*, 29 maig.

¹⁷ Els testimonis gironins no fan res més que corroborar el que havien dit personatges com ara Martínez de la Rosa, liberal de primera hora, el 1810: «*En todas las ciudades, en todos los pueblos, comenzó el movimiento de la insurrección por las clases inferiores de la sociedad, que parecían las menos interesadas en la suerte de la nación. Esta parte, la más sana de la sociedad, puesto a cubierto por su vida laboriosa y su pobreza de la suma corrupción de costumbres y del contagio de ideas perjudiciales; libre, por tanto, del deseo peligroso de mudanzas; apegada a los antiguos usos; amante de sus reyes y de la religión santa de sus padres, ni podía ser detenida en su impulso por las sugerencias del egoísmo que las clases opulentas suelen apellidar malamente prudencia, ni ser corrompida con promesas seductoras, ni arredrada por peligros.*» (cit. Per J. R. AYMES, *La Guerra de la Independencia en España 1808-1814*, Madrid, Siglo XXI, 1974, p. 19). Amb una única diferència, gens negligible, que en Martínez ja no hi ha una consideració despectiva de les turbes.

¹⁸ E. MIRABELL i P. VILA, Pep (ed.), «Notícies de la casa Thió...», p. 287.

feta una mort. Era gran home de buscar raons y fresses per les places i aplecs; en fi, segons deien la gent era home donat en tot genero de maldat i visi i prenent aquest fascinerós los seu companys que segons deien eren en número de 40 i tants anaren estos a la ciutat de Gerona, anant dit Cornell tot davant ab un corn en las mans...¹⁹

El matí del dia 5 també s'acordà convocar els militars i altres membres de la junta perquè compareguessin a les quatre. L'acta d'aquesta junta, «*en que se trata el modo como poner esta ciudad en estado de defensa*», encara figura en el manual d'acords de l'Ajuntament, i reincidia en el mateix i disposà la creació de guàrdies de paisans a les portes i de rondes per tal d'«*evitar los corrillos de gentes*». ²⁰ Per acontentar-los, el governador també cedia part dels seus poders al coronel Julián de Bolívar, el Tinent del Rei de la plaça, que se situava al capdavant d'una junta molt reduïda, però sense que Mendoza renunciés encara a les funcions de governador-corregidor. Suposem, doncs, que aquesta segona junta encara tenia un abast limitat: controlar la insurrecció de Girona ciutat, i prou.

Però la insurrecció tot just començava el dia 5, perquè no eren multituds pacífiques i «alegres» les que voltaren per Girona els dies següents, sinó que, com ens diuen les fonts, els aldarulls continuaren, i encara amb més intensitat, però ara amb gent vinguda de fora. Segons Felicià Thió,

Però lo endemà [6] tornà esta mateixa gent ab major número a entrar dins Gerona, compareixent també los de Celrà y cridant junts: «Vingan las armas per anar contra los francesos!», volent a tot esforç que Gerona los protegís y se declaràs també contra els francesos²¹

Els amotinats, a més, demanen armes. Qualsevol anàlisi superficial ens pot fer creure que el «poble» està ansiós per lluitar contra els francesos. Però, per altra banda, aquesta suposada unanimitat quedaria de seguida desmentida

¹⁹ Joan VINYOLÉS, *Dietari...*, p. 3.

²⁰ AMGi, *Manual d'acords 1808*, f. 117. Efectivament, continua Feu, en dies posteriors «*Los paisans dels pobles anaven units per los carrers i places, quan 8, quan 12, quan 20, quan 24, etcètera, i de contínuo n'arribaven d'altres. Cada home portava un pal de carreta, al capdavant del pal feia una porra com l'ambosta per llur defensa*», a J. BOHIGAS, et al., «La crònica ...», p. 376.

²¹ E. MIRAMBELL i VILA, P., «Notícies de la casa Thió ...», p. 287.

per les múltiples protestes contra la quinta decretada per Bolívar pocs dies després²². Per un costat, doncs, trobem les partides que demanen a crits armar-se contra els francesos; per l'altra, gent que aprofita el buit de poder per revoltar-se. Entre aquest «poble», doncs, hi té molt de protagonisme el «jovent de Salt», segons Miquel Feu, que haurien estat avisats –suposem que pel comerciant Joan Pisserra– el dia anterior perquè compareguessin aquell matí a Girona:

Lo dia 6 juny de 1808, a les 6 hores del matí, vingueren la gent dels pobles. Enseguida los de més lluny, fent parades per les places i carrers de Gerona. D'altra part, ab consentiment d'alguns de la ciutat, feren venir lo jovent de Salt, havent-los avisats lo dia 5 per[què] lo dia 6 compareguessen de bon matí a Gerona. Ho feren per disculpar los de dins de la ciutat. Los de Salt oïren missa a Sant Narcís; sortint de la iglésia, anaren a prendre lo comissari de guerra francès, que estava en casa Benages...²³

Ara bé, el jovent de Salt i de Celrà, bandolers, contrabandistes... moguts per l'elit fernandista fins al centre de la ciutat, ni són tot el poble ni el seu mòbil és purament patriòtic. Com el comerciant Joan Pisserra, que havia estat diputat del comú de l'Ajuntament de 1801 a 1803 i de 1805 a 1807²⁴ i dirigits després per Bolívar o bé el mateix sergent major d'Ultònia, Enrique O'Donnell, considerat un dels caps visibles pels revoltats i que seran membres destacables de les futures juntes. Pisserra, doncs, hauria cridat el citat Miquel Cornell, bandoler de Salt, que el dia 6 (no el 5) ens diu Vinyoles que es presentà amb la seva quadrilla a la plaça del Vi i tocà a revolta amb un corn davant el palau del governador, amenaçant-lo: *«l luego la seva quadrilla cridà en altas veus que volian las armas y luego dit Cornell pujà dalt en son palaci i lo prengueren a ell i lo seu secretari apoderant-se de los centinellas del seu palaci lo trageren de fora i la ciutat ho va aplaudir perquè se temien que dit gobernador anaba a favor dels francesos.»*²⁵ L'argenter Feu situa un intent d'assaltar la casa del governador, el dia següent:

²² Només cal veure el lligall de correspondència dels pobles a la junta per convèncer-se d'aquest fet.

²³ J. BOHIGAS, et al., «La crònica ...», p. 375.

²⁴ Antonio SIMON TARRÉS, «La Girona del Antiguo Régimen», a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, n. 27 (1984), p. 39.

²⁵ Joan VINYOLES, *Dietari...*, p. 3-4.

Lo dia 7 a les 10 del matí, essent en formació lo Regiment d'Ultònia a la plaça del Vi, los paisans dels pobles anaven per matar lo governador i li tiraren un tret dins de sa casa. No el tocaren. La raó va ser de voler-lo matar per haver dit algunes vegades: «¿Qué vos han hecho los franceses?»²⁶

El dia 7, doncs, sembla que és el dia decisiu en què el *poble* va fer girar la situació a la ciutat i a partir de llavors no es deixà passar cap més correu francès de la ruta Barcelona-Figueres: «*Lo endemà* –diu Joan Vinyoles, referint-se al dia 7– *prengueren al correu de França y un tinent de guerra també francès. Posaren bandera de miquelets donant la pesseta i el pa a tots los que se assentaban a ella i axís declararen la guerra contra tota la França.*»²⁷

O això és el que creia el *poble*.

TERCER ACTE: LA JUNTA

La Junta de Govern i Defensa del corregiment de Girona trigarà dies a formar-se i a concretar les seves funcions, que d'entrada és la de sufocar la revolta de la ciutat, per llavors fer valer la seva autoritat a la resta del corregiment. D'entrada, es creen tres juntes en només tres dies. En la sessió del dia 8, l' Ajuntament de Girona, encara existent, reconeix l'autoritat de la junta «*por voz general de todo el Pueblo*»²⁸. És el mateix dia que Bolívar, doncs, pren el poder i publica un ban recordant-ho i donant a entendre, per tant, que Mendoza havia estat definitivament defenestrat. Fins al dia anterior havien coexistit la junta, el corregidor i l'Ajuntament. De moment, però, encara no apareix el nom de Ferran VII per enlloc: «*La Junta establecida (...) entenderá de hoy en adelante en todos los asuntos y disposiciones que deben tomarse para la seguridad y felicidad...*»²⁹ La situació del corregiment és preocupant, i el mateix Bolívar ho ha de reconèixer en la proclama del dia 13, cinc dies després: «*La conmoción y el tumulto, proclaman desde luego la anarquía, y es bien infeliz la Nación que se halla combatida con estas crisis revolucionarias.*» No és amb la revolució, doncs,

²⁶ *Ibíd.*, p. 377.

²⁷ Joan VINYOLES, *Dietari...*, p. 4.

²⁸ AMGi, *Manual d'acords 1808*, f. 118r: La junta encara era la mateixa que la del dia 5 a la tarda.

²⁹ El ban es troba a l'arxiu del Palau de Peralada. Agraieixo a Lluís Serrano aquesta informació.

que se situa la junta. El dia 13, doncs, Bolívar s'adreça ja a tot el corregiment com a president de la nova junta legítima i envia emissaris a tots els pobles per tal d'afegir el territori a la seva causa i començar la mobilització. Però la seva situació no és, ni de bon tros, segura. Haurem hagut d'esperar fins al dia 14 (!) perquè el consistori gironí es doni per assabentat de l'ofici de Bolívar del mateix dia en què diu que la junta, «*y aun todo el Corregimiento, a imitación de los demás de la Provincia, y de los Reynos que componen esta Monarquía, se ha declarado por el Rey Dn Fernando Séptimo (que Dios prospere)*» i es demana que s'abandoni el paper segellat amb el «vale» del lloctinent general Murat³⁰. Però no deixa de ser desconcertant la resposta de Bolívar, de l'endemà, a una sol·licitud de l'Ajuntament sobre si s'han d'enviar comissionats a una junta general convocada per la junta de Manresa, en la qual recorda que la junta de Girona és únicament d'Armament i Defensa i, per tant, provisional, «*y que no es un magistrado representante del pueblo que reuna facultades para acordar disposiciones subsistentes que excedan esta limitada esfera...!*»³¹

El mecanisme seguit per apaivagar la revolta és, d'entrada, de manual. De fet, no s'allunyava de la lògica de revoltes anteriors, a les quals l'oligarquia devia estar acostumada. El mateix Cúndaro es delata: «*Con aquel acaloramiento y desorden bastante frecuentes en semejantes revoluciones populares, intentaron quitar la vida a dos oficiales francos del estado mayor...*»³² En primer lloc, s'utilitza la persuasió. La junta ha d'aparentar fidelitat a la «causa justa» de Ferran VII fent que la població col·labori en les tasques de defensa, però també organitza les patrulles de ciutadans i cavallers, i militars –gent respectable– per tal de persuadir-los de tornar a casa i dissipar els rumors. Aquesta era, de fet, una de les funcions de la classe dirigent: no tan sols se n'era, sinó que se n'havia d'exercir. El mateix dia 5 a la tarda, Mendoza havia disposat que

se pusieren guardias de paisanos en las puertas de la ciudad y castillos; que se formasen patrullas compuestas de Militares, Caballeros, Menestrales y gente visible del estado eclesiástico secular y regular, para la tranquilidad pública, y evitar los corrillos de gentes...³³

³⁰ AMGi, *Manual d'acords 1808*, f. 119.

³¹ AMGi, *Manual d'acords 1808*, f. 120.

³² M. CÚNDARO, *Historia político-militar ...*, p. 31.

³³ AMGi, *Manual d'Acords 1808*, f. 117.

Els gremis i comuns de la ciutat compliren fidelment la tasca ordenada al servei de les autoritats per tal de mantenir l'ordre públic, sobretot després que el dia 7 intentessin matar el governador. Miquel Feu participà en aquestes rondes des del seu gremi:

Acudiren los cavallers i senyors en la casa del senyor governador per prendre lo més convenient, i resolgueren valer-se dels caps de gremis i dels comuns per aquietar la gent, donant l'auxili a los gremis i comuns quan sortiren a fer rondes per los carrers. Cito un gremi o col·legi dels Argenters: Josep Puig, cònsol, junt ab los individus, l'auxili, don Joaquim O'Reilly, del Regiment d'Ultònia, i don Josep Caramany. Lo curs fou: carrer dels Ciutadans, carrer de la Força, per lo fossar de Sant Narcís, carrer de les Ballesteries, carrer de l'Argenteria, plaça del Vi. Per fer l'explicat curs estigueren dos hores. Los restants empleats compliren igualment la llur obligació³⁴.

En l'apaivagament dels aldarulls hi va tenir un paper predominant l'oficial d'Ultònia, Enrique O'Donnell (1769-1834), que formava part de la primera i de la tercera junta. Òbviament, no hauria pogut desenvolupar aquest paper si la gent no hagués vist en ell un cap visible de l'antigodoyisme i de les aspiracions «patriòtiques»; és a dir, si O'Donnell no hagués estat, ja d'abans, un reconegut fernandista com posa de manifest que, en el mateix moment i a les Canàries, el seu germà Carlos O'Donnell estava encapçalant la insurrecció d'aquelles illes. Tot plegat és l'avantsala del que hauria estat una repressió posterior que no arribà mai, pel fet mateix de la guerra³⁵.

³⁴ J. BOHIGAS, et al., «La crònica ...», p. 376.

³⁵ El sistema utilitzat per calmar els ànims dels revoltats guarda unes similituds sorprenents amb les que utilitzà el capità general Lacy a Barcelona durant els Rebomboris del Pa, una vintena d'anys abans: «Fou precís que los regidors, la noblesa i los menestrals se ajuntassen en quadrilla, i anaren rondant los carrers de dia i de nit per a fer retirar a tothom, cada u a casa (...). Lo anar los paisans, és a dir la noblesa i menestrals, de ronda durà moltes setmanes (...) En fi determinaren de formar una Junta de Caritat, la que s'encarregà de proveir de pa a la ciutat i de pagar tots los danys que se causaren, que eren considerables», segons testimonis aportats per Josep FONTANA, («La Guerra del Francès...», p. 124-125). Per tant, hi havia junts noblesa, gremis i col·legis. Segons alguns dels testimonis, eren revoltats la «gente de la más vil classe» als quals el capità general comte de Lacy acabarà aplicant una repressió exemplar. «Els rebomboris mateixos –continua dient Fontana– la gent que hi participa, l'amplitud del suport social que defensa l'Antic Règim i s'oposa als revoltats, la fórmula de transigir i reprimir que se li aplica, no solament no anuncien la fi del vell sistema, sinó que hi pertanyien plenament i demostren la seva solidesa.»

Un altre mitjà per apaivagar els revoltats, sobretot forasters, que reclamaven el dret d'armar-se, va ser l'enquadrament militar a les ordres de les autoritats legítimes: «*Posaren bandera de miquelets donant la peseta i el pa a tots los que se assentaven a ella*», ens diu Vinyoles; per això van recórrer a la vella fórmula d'assentar miquelets i d'aixecar sometents, mentre desarmaven la població:

Lo que pretenien los paisans forasters, que la ciutat los entregués les armes, les rondes de gremis i comuns los respongueren que, presentant-se les vares de justícies dels pobles, los donarien armes, per ells ser-ne corresponsables a qui les entregarien. D'aquest modo, se passejaren i durà lo rigorós desordre del matí hasta les dos hores de la tarda. Enquantrant-se totes les rondes en la casa del senyor governador a les 2 hores de la tarda, sens dilació de temps formaren los paisans companyies i anaren cada qual al destino [que] se'ls donà a fer les guàrdies. I les dites, al passar al portal qualsevol qui fos, los prengueren el bastó o pal que portaven. Esto durà del dia 6 hasta al dia 8, aixís s'assossegaren tots³⁶.

I el dia 13 de juny Bolívar ha de recordar a la població, amb una proclama, que s'ha d'obeir les autoritats: «*Reúnanse los buenos ciudadanos á que mismo centro y caminen de acuerdo á los puntos, que los Gefes y las Autoridades constituidas les destinen, sin que entre ellos se oyga mas que una voz y un mismo sentimiento.*» Un altre mitjà per crear consens amb les «noves» autoritats era aparentar patriotisme, reflectit amb escreix en proclames i símbols: la col·locació d'una escarapella vermella al cap, per exemple, entre altres signes distintius de la fidelitat a Ferran VII:

Luego que vegeren el desordre a la ciutat, digueren ab alta veu [que] era convenient que tothom se posàs escarapella vermella al barret, que del contrari lo prenguessen per no esser fidel a la pàtria. Tots obeïren, que [en] l'espai d'una hora tots la portaven en el barret o barretina; i molts senyors se posaren en lo braç o sombrero un rètol ab un escrit que deia: «Per Fernando Séptimo, vèncer o morir.» Aluego donaren altra providència, que convenia ajustar gent, artillers, paisans de la marina³⁷.

³⁶ J. BOHIGAS et al., «La crònica ...», p. 376.

³⁷ *Ibid.*, p. 378.

QUART ACTE: LA "VICTÒRIA" INESPERADA

La situació del corregiment durant el mes de juny és crítica, només així s'explica la convicció amb què abracen les autoritats gironines la causa de Ferran VII:

y alashoras fou precís, de bon grat o per força, a la gent de llums protegir per anar contra francesos, pues del contrari exposàban ser assassinats per lo poble baix; com en moltes parts succehí, que en la revolució a aquell que comensàban a dir «és gavaig» ja no escapava de sas mans sans pèdrer o acabar la vida³⁸.

A partir d'ara, doncs, l'oligarquia gironina s'ha d'enfrontar amb una doble amenaça: la Revolució, que encara persisteix, i Duhesme, el general en cap de l'exèrcit d'Observació dels Pirineus Orientals, que resideix a Barcelona. La guerra sembla l'única sortida. El mateix Bolívar, en la proclama del dia 13 de juny, després de lloar la «*grandeza del alma*» dels catalans que abracen la defensa de la Religió, la Pàtria i el Rei, no s'està de demanar als gironins que s'apartin «*de nuestra vista todos los espíritus turbulentos y audaces, que se valen de las ocurrencias difíciles y peligrosas para desplegar sus pasiones y cebarse en los asesinatos, en la confusión y en la rapiña*».

A final de juny, un anònim «*defensor de la Religión del Sor. Rey Dn Fernando VII y de la Patria*» envia una carta al president de la junta corregimental, –el «*polo en que descansa toda la felicidad del mismo*»– perquè s'assabenti de l'estat del corregiment que comanda i per proposar-li mesures, i en què parla de «guerra intestina»: «*Ahora es cuando se cree que todo debe ser anarquía, ahora cuando todos pueden mandar, y ninguno obedecer, ahora cuando puede vengarse cualquier de todo particular resentimiento, y finalmente ahora cuando no deben respetarse las leyes divinas, ni humanas (...) no puede el hombre tenerse por seguro dentro de su mismo hogar.*»³⁹

En tot cas, la prova de foc de la fidelitat de les autoritats gironines a l'aixecament seria l'arribada a les portes de la ciutat d'un exèrcit comandat pel mateix general Duhesme el matí del dia 20 de juny, intimant la rendició

³⁸ E. MIRAMBELL, i P. VILA (ed.), «Notícies de la casa Thió...», p. 285.

³⁹ AMGi, Administració Municipal. *Correspondència de la Junta 1808*, 1.

de la ciutat. Com hem d'interpretar la següent descripció, de Miquel Feu, sobre l'intent del regidor Martí de Burguès de donar un plec d'informació a l'emissari francès que s'esperava la resolució de la junta?: «Sortí de consistori ab un plec a la mà don Martí de Burguès; l'entregava an el trompet. I com en dit moment hei havia Miquel Feu i Miquel Pujol, repreneueren a don Martí de Burguès, [dient-li que] no podia respondre fins que fos terminat dels quefes; se'n tornà Burguès dins de consistori ab lo plec a les mans.»⁴⁰ Degué recordar-li, doncs, que qui manava en aquell moment era ja el president de la junta «per designació popular», el coronel Julián de Bolívar?:

I per instància dels dos, Feu i Pujol, se detingué lo trompet a esperar dins de consistori la resposta, tots dos junts. Vingué luego don Juan [sic] de Bolívar, que era lo senyor tinent de rei, i lo poble l'havia reclamat [que] governés com a cap principal, de governador. Feu li preguntà, tenint lo parlament: si l'enemic s'acosta, ¿podíem tirar nosaltres dels baluards? Respon Bolívar: acostant-se, que sí⁴¹.

Cap al vespre, Burgués i un altre membre de la junta, el comandant d'Ultònia O'Donovan, es dirigiren a la casa on Duhesme tenia instal·lat el seu quarter, per emprendre la negociació. Grahit, que estava al cas de l'opinió d'un dels homes de Duhesme, Lafaille, va mostrar la seva estupefacció per relats com aquest: «Con el mayor aplomo de este mundo nos participa Lafaille que con el asalto se asustaron tanto los gerundenses, que dejaron salir al segundo parlamentario y mandaron dos por su parte a Duhesme a quien dice que contaron que todo el mundo quería rendirse menos el populacho.»⁴² L'endemà al matí els deixaren anar, segons les fonts, perquè Duhesme demanava una comissió parlamentària més àmplia (?!). Feu no s'està de dir, irònicament, que «era molt just ab una gent semblant quedar-hi bé, que ells feien lo mateix ab nosaltres; a molts d'esta ciutat la por los ho feia fer»⁴³. En una primera versió del manuscrit,

⁴⁰ J. BOHIGAS, et al., «La crònica ...», p. 382.

⁴¹ *Ibid.*, p. 382-383.

⁴² E. GRAHIT, Emilio, «Del Levantamiento...», p. 345. Cita que va evitar en la publicació de la *Historia de los sitios*. La cita l'hem localitzada a G.M LAFAILLE., *Mémoire sur la campagne du corps d'armée des Pyrénées-Orientales, commandé par le général Duhesme...*, París, Anselin et Pochard, successeurs de Magimel, 1826, p. 54-55.

⁴³ J. BOHIGAS, et al., «La crònica ...», p. 386.

Feu havia escrit: «*No se sap lo que se li demanava. Ells marxaren.*»⁴⁴ La hipòtesi d'una demanda de rendició no és inversemblant, però Duhesme no esperà la decisió de la ciutat –«*habiéndose después averiguado que la tardanza era debida a que se estaban estendiendo los artículos de la capitulación*»⁴⁵– de manera que girà cua el matí del dia següent deixant Girona amb l'expectativa d'una victòria inesperada, així com l'inici d'un mite que ja era imparable.

De què s'estranyava, però, Grahit? Situats entre dos focs, la revolució i l'emperador, i l'escàs entusiasme mostrat anteriorment per la causa de Ferran VII, no és tan descabellat pensar que la oligarquia gironina del primer setge anaven, senzillament, a fer allò que s'esperava que fessin en condicions similars de desigualtat militar: rendir-se per continuar manant.

CONCLUSIONS

La «revolució» de 1808 s'ha tendit a veure més en funció dels resultats posteriors que com a conseqüència dels anys anteriors a la guerra. Per tant, el caràcter «popular» de la guerra trobava el seu origen en la insurrecció. Tanmateix, les dades demostren que ni la guerra va ser tan «popular» –si no, no s'expliquen les desercions i les objeccions de tota mena dels habitants a allistar-se, ja des del primer moment– ni ho va ser la insurrecció. En tot cas, s'assembla a una revolta d'Antic Règim. És en aquest sentit que s'entén «revolució», amb la diferència que el seu abast generalitzat en l'espai i acotat en el temps obliga les classes dirigents a afegir-s'hi a contracor, amb la finalitat de reprimir-la quan fos possible. Les primeres juntes, a Girona, tenen aquest objectiu. El paper dels gremis hauria estat de corretja de transmissió de la inquietud popular: segons aquesta perspectiva, els menestrals tindrien un grau més alt de consciència social i haurien estat, en tot cas, els transmissors de la inquietud vers el perill social que representava l'ocupació francesa i el buit de poder generat. Per això els dubtes davant el primer atac de Girona són grans, les discussions llargues i no tenen res a veure amb la determinació amb què Girona resistirà, durant els altres setges, quan les circumstàncies

⁴⁴ *Ibíd.*, p. 470.

⁴⁵ Lafaille, citat per E. GRAHIT, Emilio, «Del Levantamiento...», p. 345.

siguin unes altres i la plaça hagi caigut víctima d'una dinàmica estratègica de caire superior. La revolució no triomfa, però la contrarevolució tampoc. El fet mateix de la guerra justificarà mesures especials que deixarà *in albis* la repressió corresponent, però la guerra farà imparable el procés de transformació institucional i social que hi haurà després de l'esfondrament de l'Antic Règim. Pel camí, el temut «populatxo», les turbes que tantes vegades s'havia sollevat en dècades i centúries anteriors, i que tantes altres vegades havia estat sufocada amb força, s'havia convertit, com per art de màgia, en el «Poble», el Baluard de la Nació. Tot això, vist en conjunt, té aparença de revolució.